

ПРОФ. ВЯЧЕСЛАВ АНДРЕЙЧУК
(УКРАИНА – ПОЛША)

ГЕОГРАФИЯТА – ЕДНО НЕЗАВЪРШВАЩО ПЪТЕШЕСТВИЕ



e-mail: geo@wnoz.us.edu.pl

Вячеслав Николаевич Андрейчук е роден в гр. Черновци, Западна Украйна (1959). Завършил е Географския факултет на Черновицкия държавен университет „Ю. Федкович“ (катедра Физическа география) с дипломна работа на тема „Карстът на Северна Буковина“ (1982). До 1987 г. е на работа като хидрогеолог в Лвовската геолого-проучвателна експедиция. През 1984 г. защитава в Пермския университет в Русия дисертация „Закономерности в развитието на карста в югоизточната зона на съчленение на Източноевропейската платформа и Предкарпатското структурно огъване“. От 1987 до 1995 г. е директор на Кунгурския карстологически стационар (към Уралското отделение на Академията на науките на бившия СССР) и по съвместителство – доцент в Черновицкия държавен университет (1991–1996). През 1995 г. защитава докторска дисертация на тема „Техногенен карстогенезис в рудодобивните райони“ (в Института по геология и геохимия на Уралското отделение на АН в Екатеринбург). От 1996 г. е професор в Силезийския университет в Полша. Ръководител е на катедра Геотуризъм във Факултета по науки за Земята.

Има научни интереси в теоретичната география и ландшафтознанието и в карстологията и спелеологията. Автор е на повече от 300 научни и научно-популярни публикации, в т.ч. 28 монографии, албуми, енциклопедии, брошури, учебни пособия, речници, справочници. Утвърдил се е като известен специалист по гипсовия карст и в частност – в инженерната карстология. Първооткривател е на редица гипсови пещери. Изследвал е най-големите гипсови пещери в Западна Украйна и в Урал. Автор е на системна концепция за карстовия ландшафт. В географията развива геоеволюционна концепция. В геотуризма развива концепцията за т.нар. атрактивна география.

Член е на редица национални географски дружества и на научно-изследователски съюзи. Участва в международни комисии и проекти, в т.ч. под егидата на UNESCO. Член е на редакционните колегии на научни списания.

Проф. Андрейчук, Вие отдавна се занимавате с теоретико-методологичните проблеми на географията. Кое, според Вас, е най-важното за съвременната география?

При сегашното състояние на нашата наука най-важно е изграждането на цялостна, синтетична географска теория (теория на глобастемата). Добрата теория ще отвори пътя на географията към общественото съзнание, ще ѝ позволи по-добре да изпитнява своята теоретична, обяснителна функция и да решава практически въпроси, свързани с опазването и разумното преобразуване на природната среда.

Важно е също така да се популяризират систематологичните възгледи на географията за природната среда, за сложната многоетажна геосистема, за мястото на човека в нея, подчертавайки нашата отговорност към бъдещето на планетата.

Какво е това «съвременен географ»?

Съвременният географ е преди всичко инженер, човек, който владее необходимите базисни теоретични знания за околната среда (глобастемата), а също и редица практически умения за нейното преобразуване с различни цели. Ако това е географ-геоматик, то той е специалист по видовете природоползване, свързани с водите (водното стопанство), горите (горското стопанство), почвите (селското стопанство), атмосферата (влиянието на времето), горната част на литосферата (добива на полезни изкопаеми и рекултивацията) и т.н. Ако е географ-геоник, е специалист в областта на комплексното териториално (локално, регионално и пр.) планиране, в областта на земеползването, проектирането на териториални системи (геосистеми) и т.н.

Колко време е необходимо за подготовката на един добър специалист-географ?

За геоматичните специалности вероятно са достатъчни 5 години: три – за базова географска подготовка, и още две – за специална подготовка (специалност). Но във втория случай трябва значително да се увеличи броя на часове за практически занятия и за практика в специализирани организации.

В геоничните специалности (планиране, проектиране) освен 5 години обща и специална подготовка трябва да се предвиди също от една до три години стаж (ординатура и пр.) в проектански (геопроектански) организации. Едва след това този специалист ще получи право да разработва самостоятелни проекти и планове за териториално стопанисване (т.е. конструиране на ноотични геосистеми). Но е необходимо да се подчертае, че задачите за такъв тип проектиране трябва да се решават не еднолично, а в творчески колективи на една или друга организация и да се премине през съответната експертиза.

Що за експертиза е това?

Тя е професионалното мнение на специалисти-учени, работещи в научни и научно-проектански организации и институти. За целта може да е сформирана постоянно действаща комисия от известни и утвърдени специалисти в една или друга област (към „министерство за опазване и преобразуване на околната среда“) или временна комисия, сизирана специално за оценка на представен проект за природоползване.

Експертизата трябва да включва верификация на предложения проект от гледна точка на «благополучието» на всички елементи на проектираната система, минимализация на «отпадъците» от нейното функциониране (веществени, енергийни, информационни – за сметка на повторното им включване в оборота на отработените вещества и енергия), енергийна ефективност (минимално енергопотребление), функционална стабилност, естетически и други критерии.

А с какво друго се занимавате, освен с теорията и методологията на географията?

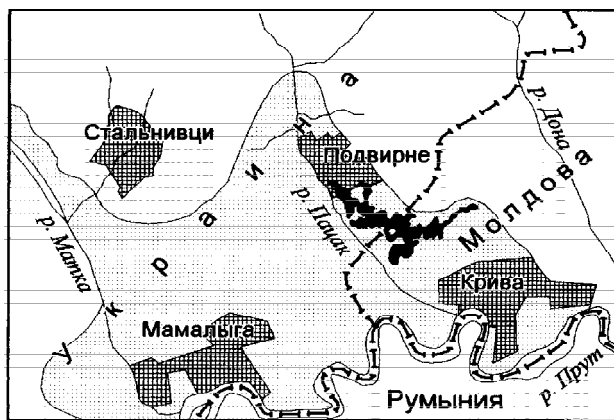
Моята „тясна“ специалност е карстологията и спелеологията, изучаването на пещерите и карстовите явления. „Познанството“ ми с пещерите започна още в моите ученически години. Веднъж тръгнахме с двама мои съученици (за сметка на уроците, разбира се) да търсим в планината Бердо турска пещера, в която трябваше да има съкровище. Нито пещера, нито съкровище намерихме, но се заблудихме и се върнахме вкъщи едва през нощта, когато родителите ни вече се канеха да ни издирват с по-

мощта на милицията. Освен, че опитих възпитателната сила на бащиния колан, бях отстранен и от училищната екскурзия до Чехословакия... Наказанията обаче въобще не помогнаха и интересът ми към пещерите и техните тайни не угасна. Като първокурсник в Географския факултет се записах в спелеоклуба на гр. Черновци. С този клуб ме свързват повече от 30 години...

Кое е най-голямото постижение във Вашия «пещерен живот»?

Роден съм и учил в Буковина. Това е част от Западнорумунския регион, където е широко развит карстът в гипсови скали с миоценска възраст. През втората половина на ХХ в. там бяха открити и изучени стотици гипсови пещери, в това число и много големи (с дължина над 100 км). През 60-те и 70-те години на миналия век сред местните спелеолози стана истински «бум» търсенето на неизвестни пещери. Всеки спелеоклуб мечтаеше да намери «своята» пещера, която да е най-голямата. На нас от буковинския спелеоклуб «Троглодит» се удаде през 1976 г. да намерим такава пещера – Золушка (Пепеляшка). Сега тя е една от най-дългите в света (над 90 км) и най-обемната (ок. 0,7 млн. м³) между гипсовите пещери (вж. прилож. карта на втора II корица). Взех активно участие в първите проучвания на пещерата, а също и в последвалите многогодишни нейни изследвания*. На тази пещера дължа кариерата си на учен и на специалист в областта на карста и спелеологията. В този регион открих и няколко други, сравнително неголеми гипсови пещери.

В онези младежки години бях много активен спелеолог и често прониквах в пещери и в други райони от бившия Съветски съюз (Крим, Кавказ, Средна Азия, Урал, Далечния изток, Карпатите), както и по света (Апуанските Алпи, Динарския карст, Словакия и Чехия, Полша и много други). През 1988 г. имах щастието да участвам в българо-кубинската спеле-



* В проучванията на гипсовите пещери в Украйна, в т.ч. Золушка активно участват и български спелеолози (бел. ред.)

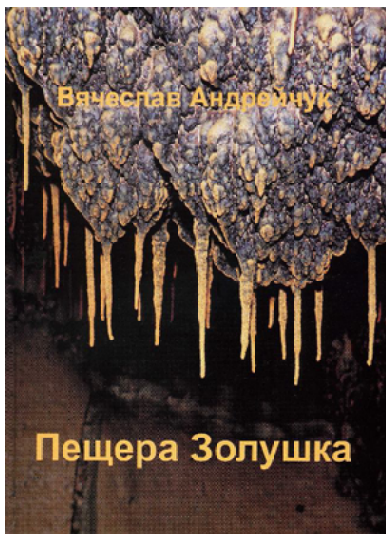
оложка експедиция в платото Гуасо в Куба (провинция Ориенте). Там се запознах със забележителните български спелеолози и карстолози Алексей Жалов, Алексей Бендерев, Петър Стефанов, Константин Спасов, Алексей Стоев и много други, с които и до днес поддържам връзка.

Спелеологията е твърде рисковано занимание. Имали ли сте във Вашата спелеоложка практика опасни ситуации?

Да, случвало ми се е. При три от тези ситуации изходът за мен можеше да бъде трагичен, но някак ми се размина. При първия случай пещерата, в която бяхме проникнали с двама мои колеги, се наводни. Тя беше малка, но труднопроходима гипсова пещера в Буковина. Час след като бяхме влезли в нея, на повърхността се излял пороен валеж и скъсал стената на селски микроязовир. Водата му се устремила право към нашата пещера, чийто вход е стар, вече неактивен понор. От пещерата се измъкнахме почти плавайки, при това 10 минути преди тя изцяло да се запълни с вода (около понора-вход се образува цяло езеро).

Вторият случай е свързан с отравяне с въглероден диоксид в пещерата Золушка. Тогава още не знаех, че този газ може да се натрупва в дълбоките кладенци и пукнатини на пещерите. Провеждахме поредното проучване и се спуснах в една от дълбоките пукнатини, където ме дебнеше смъртоносно висока концентрация на въглероден диоксид. Само случайният удар по каската от къс глина, паднал отгоре и някаква спелеоложка интуиция (опасност!) ми помогнаха с последни сили да се добера до повърхността.

Третият случай е свързан със скъсването на старо въже в пещерата Соляник в Далечния Изток. Паднах от 6 м височина. Късметът ми беше в това, че паднах «правилно», задържайки се на корниз пред дълбок кладенец.



Въпреки тези преживявания, на въпросите за опасностите в пещерите, които дебнат човека, дръзнал да проникне под земята, винаги отговарям еднозначно: в пещерите е по-безопасно, отколкото на повърхността, по-безопасно е, отколкото в живота, по-безопасно е, отколкото сред хо-

рата... Трябва само да се отнасяш към пещерния свят с голямо уважение, а останалото зависи от самия теб – от твоя характер, от подготовка и поведението ти в пещерата, от организацията на подземната експедиция. Най-важното е да не подценяваш пещерата и да не надценяваш своите възможности...

Любовта към спелеологията едва ли Ви е превърнала в „пещерен“ човек. Навярно имате и други интереси и увлечения?

Светът, и най-вече природата, винаги са ме вълнували. Още от дете обичам приключенията, фантастиката, разказите за пътешествия и за географски открития. Естествено, че си мечтаех за собствени географски открития и точно тази мечта ме направи спелеолог, защото на повърхността вече почти нищо не остана за откриване. Моето въображение винаги се подклаждаше от разказите за джунглите и тропическите гори, за безводните пустини, за високите планини и „изгубените светове“. И досега съм „гладен“, когато става дума за нашата планета, за нейните забележителности. Ето защо моето любимо занимание са пътешествията, все едно какви – експедиция или пътуване с автомобил, туристическа екскурзия или екскурзия по време на научна конференция. Но най-обичам да се събудя сутрин в някакво кътче на света с предсещането: с какво ново ще ме изненада днешният ден, с какви нови впечатления и открития? Затова, доколкото ми позволява работата, времето и средствата, се старая да пътешествам (вж. III корица).

А какви са Вашите научни планове?

Планове имам много. По принцип обичам да си планирам работата и живота. Това ме мотивира и мобилизира. Творческите ми планове засягат както карстологията и спелеологията, така и географските проучвания. Много ми се иска да направя Золушка най-изучената пещера в света. Иска ми се да напиша и обобщаваща монография за гипсовия карст, който ми е особено близък. В областта на географските изследвания планирам да напиша книга за ноосферата – нейното възникване и особености. Инспирациите си от пътешествията по света ми се ще да опиша в няколко тома за географските особености на континентите и за техните главни природни забележителности.

От колко време работите в Полша и ... коя ще е следващата страна?

Не знам... може би България? ... Истина е, че в продължение на повече от 30 години заедно с промяната на местоработата си сменям и държавите. Отначало беше бившия СССР, после Русия (Урал), след това Украйна, а от 1997 г. – Полша. Моите деца започнаха I клас в украинско училище, а зрелостни свидетелства получиха в полско...

Вячеслав Андрейчук



Карст как геоэкологический фактор

Тези промени обикновено не са инициирани от мен, а от други хора – учени, приятели и пр., които ми предлагаха работа на различни места. В Полша ме покани известният полски географ и карстолог проф. Мариан Пулина, за съжаление вече покойник.

Длъжен съм да призная, че независимо от всички

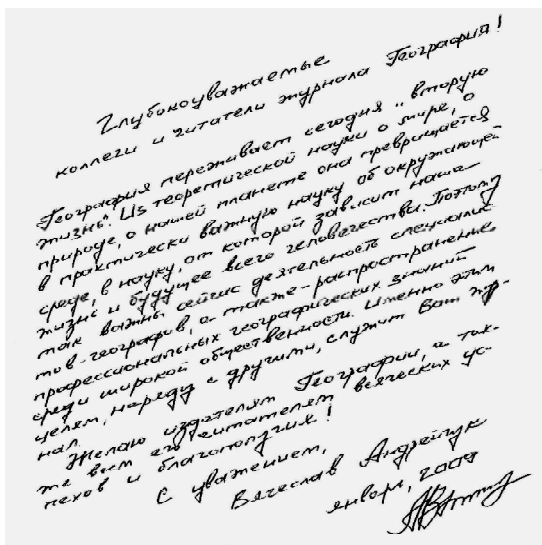
неудобства от пренасянето на новото място – и битови, и езикови, и адаптивни към новите условия и обичаи, промените ми харесват. Те ме обогатяват с нов жизнен опит, с нови знания за региони и проблеми, създават ми нови контакти с интересни хора. Аз от своя страна също се старая да оставя някаква следа във всяко ново място от моя живот и работа. Например, докато работех в Русия, в Урал публикувах заедно с руски колеги голяма книга-албум за Кунгурската ледена пещера; в Полша – енциклопедия за карста и пещерите (съвместно с проф. Мариан Пулина). Поради честите смени в местоработата и местоживеенето имам много познати и приятели – в различни страни и региони.

Какво Ви свързва с България?

Както вече споменах, по време на експедицията в Куба се запознах с много български специалисти

и интересни хора. С някои от тях установих приятелски отношения и сътрудничество. През последните години особено активно си сътрудничим с Географския институт при БАН – както по въпросите на карста и опазването на карстовите защитени територии, така и в областта на географските изследвания в Балканския регион. Заедно с колегите П. Стефанов и Г. Алексиев извършихме забележителни съвместни пътешествия из България, а също и в някои съседни страни – Сърбия, Македония, Албания, Черна гора. Балканският полуостров е изключително интересен географски регион, с много разнообразна природа, с многослойна и разнолика култура и множество интересни за географа проблеми. Да не говорим за карста – вероятно около половината от територията на този регион е карстова, в която, независимо от сложните условия и недостига на вода, от най-дълбока древност живеят хора. Те са си създали много интересни форми на приспособяване към специфичната околна среда. Балканите са и най-интересният и перспективен район за европейски (а и не само) туризъм и това е поредната интересна тема на нашето сътрудничество.

Харесва ми природата на България, нейната много самобитна култура, свързана със сложна история, гостоприемството и радушността на българите. Винаги идвам с удоволствие в България и винаги откривам за себе си по нещо ново – и за природата, и за хората. Освен това принадлежа към „светското“ поколение, което още от детските си години е със закодирани добри помисли за България. В условията на „Желязната завеса“ вашата страна беше за нас „райско кътче“ – с топло море, пясъчни плажове, благодатна земя, благоуханни рози, южни плодове и прекрасно вино...



Пожелавам Ви по-често да посещавате България и да я претърсвате. А какво е Вашето послание към нашите читатели?

„Многоуважаеми колеги и читатели на списание „География '21“!

Географията днес преживява „втори живот“. От теоретична наука за света, за природата, за нашата планета тя се превръща в практически важна наука за околната среда, в наука, от която зависи нашият живот и бъдещето на цялото човечество. Затова сега е така важна дейността на специалистите географи, а също и разпространението на професионални географски знания сред широката общественост. Именно на тези цели, наред с другите, служи вашето списание.

Желая на издателите на „География '21“, а също и на всички читатели, много успехи и благополучие!

С уважение – Вячеслав Андрейчук.”

С проф. В. Андрейчук разговаря **Петър Стефанов**